

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

ghid de pregătire pentru bacalaureat



NICULESCU

CUPRINS

ARGUMENT	5
PROZA	7
BASMUL CULT	7
POVESTEUA LUI HARAP-ALB de Ion Creangă	7
I. UNIVERSUL OPEREI LUI ION CREANGĂ	7
II. ELEMENTE DE BASM POPULAR	7
III. ELEMENTE DE BASM CULT	14
IV. CARACTERIZAREA PERSONAJULUI <i>HARAP-ALB</i>	18
POVESTIREA	22
HANU-ANCUȚEI de Mihail Sadoveanu	22
I. UNIVERSUL OPEREI SADOVENIENE	22
II. <i>HANU-ANCUȚEI</i> – structură și semnificații	24
III. <i>HANU-ANCUȚEI</i> – apartenență la specia povestirii	27
REALISMUL	30
NUVELA	32
MOARA CU NOROC de Ioan Slavici	32
I. UNIVERSUL OPEREI LUI IOAN SLAVICI	32
II. <i>MOARA CU NOROC</i> – apartenență la specia nuvelei	33
III. STRUCTURA COMPOZIȚIONALĂ	34

IV. SUBIECTUL	35
V. TEHNICA ANALIZEI PSIHOLOGICE	38
VI. ELEMENTE REALISTE	39
VII. CARACTERIZAREA PERSONAJULUI <i>LICĂ SĂMĂDĂU</i>	40
VIII. RELAȚIA ÎNTRE DOUĂ PERSONAJE (<i>GHITĂ-LICĂ</i>)	42
MODERNISMUL INTERBELIC (LOVINESCIAN)	45
ROMANUL OBIECTIV	48
ION de Liviu Rebreanu	48
I. UNIVERSUL OPEREI LUI LIVIU REBREANU	48
II. <i>ION</i> – apartenență la specia romanului	49
III. STRUCTURA COMPOZIȚIONALĂ	49
IV. SUBIECTUL	51
V. ROMAN OBIECTIV	51
VI. CONDIȚIA ȚĂRANULUI	52
VII. CONDIȚIA INTELECTUALULUI	53
VIII. CARACTERIZAREA PERSONAJULUI <i>ION</i>	54
IX. IMAGINEA CUPLULUI ÎN ROMANUL OBIECTIV (<i>ION-ANA</i>)	56
ROMANUL TRADITIONAL	59
BALTAGUL de Mihail Sadoveanu	59
I. UNIVERSUL OPEREI LUI MIHAIL SADOVEANU	59
II. STRUCTURA COMPOZIȚIONALĂ	62
III. SUBIECTUL	63
IV. ROMAN SOCIAL	67
V. ROMAN MITIC	70
VI. ROMAN INITIATIC	72
VII. RELAȚIA ÎNTRE DOUĂ PERSONAJE (<i>VITORIA LIPAN-GHEORGHIȚĂ</i>)	74

ROMANUL SUBIECTIV (al experienței) 78

ULTIMA NOAPTE DE DRAGOSTE, ÎNTÂIA NOAPTE DE RĂZBOI

Respect pentru ormeni și cărti

de Camil Petrescu 78

I. UNIVERSUL OPEREI LUI CAMIL PETRESCU 78

II. *ULTIMA NOAPTE...* – apartenență la specia romanului 79

III. STRUCTURA COMPOZITIONALĂ 79

IV. SUBIECTUL 80

V. ROMAN AL EXPERIENȚEI 83

VI. ROMAN SUBIECTIV 84

VII. CARACTERIZAREA PERSONAJULUI *ȘTEFAN GHEORGHIDIU* 85

VIII. IMAGINEA CUPLULUI ÎN ROMANUL SUBIECTIV (*ȘTEFAN-ELA*) 87

ROMANUL BALZACIAN 90

ENIGMA OTILIEI de George Călinescu 90

I. UNIVERSUL OPEREI LUI GEORGE CĂLINESCU 90

II. STRUCTURA COMPOZITIONALĂ 91

III. SUBIECTUL 93

IV. ELEMENTE REALISTE (balzacianism) 95

V. CARACTERIZAREA PERSONAJULUI FEMININ 96

ROMANUL POSTBELIC (perioada '45-'60) 99

MOROMETII de Marin Preda 99

I. UNIVERSUL OPEREI LUI MARIN PREDA 99

II. STRUCTURA COMPOZITIONALĂ 100

III. SUBIECTUL 101

IV. CARACTERIZAREA PERSONAJULUI *ILIE MOROMETE* 104

ROMANUL POSTBELIC (perioada '60-'80)* 107

VÂNĂTOAREA REGALĂ de Dumitru Radu Popescu 107

I. UNIVERSUL OPEREI LUI D.R. POPESCU 107

II. STRUCTURA COMPOZITIONALĂ 109

III. SUBIECTUL	112
IV. ROMAN PARABOLĂ (MITIC)	122
V. RELAȚIA ÎNTRE DOUĂ PERSONAJE (<i>HORIA DUNĂRITIU-MOISE</i>) ..	124
 ROMANUL POSTBELIC (perioada după 1980)*	127
TOATE BUFNIȚELE de Filip Florian	127
I. UNIVERSUL OPEREI LUI FILIP FLORIAN	127
II. STRUCTURA COMPOZIȚIONALĂ	129
III. SUBIECTUL	130
IV. RELAȚIA ÎNTRE DOUĂ PERSONAJE (<i>LUCI-EMIL STRATIM</i>)	137
 DRAMATURGIA	139
 COMEDIA	139
O SCRISOARE PIERDUTĂ de I.L. Caragiale	139
I. UNIVERSUL OPEREI LUI I.L. CARAGIALE	139
II. <i>O SCRISOARE PIERDUTĂ</i> – comedie	141
III. CLASICISMUL COMEDIILOR LUI CARAGIALE	146
IV. PROBLEMA CUPLULUI ÎN TEXTUL DRAMATIC (<i>ZAHARIA</i> și <i>ZOE TRAHANACHE</i>)	147
 DRAMA (perioada interbelică)*	151
JOCUL IELELOR de Camil Petrescu	151
I. UNIVERSUL OPEREI LUI CAMIL PETRESCU	151
II. <i>JOCUL IELELOR</i> – dramă de idei	152
III. RELAȚIA ÎNTRE DOUĂ PERSONAJE (<i>GELU RUSCANU-ȘERBAN SARU-SINEȘTI</i>)	158
 DRAMA (perioada postbelică)	163
IONA de Marin Sorescu	163
I. UNIVERSUL OPEREI LUI MARIN SORESCU	163
II. <i>IONA</i> – dramă de idei	165
III. CARACTERIZAREA PERSONAJULUI UNIC	166

POEZIA	170
ROMANTISMUL meni și cărti	170
Romantismul românesc	171
LITERATURA PAȘOPTISTĂ	173
MIHAI EMINESCU	179
I. UNIVERSUL OPEREI LUI MIHAI EMINESCU	179
II. TEMA ȘI VIZIUNEA DESPRE LUME ÎN <i>SARA PE DEAL</i>	188
III. PARALELĂ <i>DORINȚA – DE CÂTE ORI, IUBITO...</i>	190
CRITICISMUL JUNIMIST	193
PRELUNGIRI ALE CLASICISMULUI ȘI ALE ROMANTISMULUI	
(curente tradiționale de început de secol XX)*	196
SĂMĂNĂTORISMUL	196
POPORANISMUL	197
OCTAVIAN GOGA*	199
I. UNIVERSUL OPEREI LUI OCTAVIAN GOGA	199
II. TEMA ȘI VIZIUNEA DESPRE LUME ÎN POEZIA <i>NOI</i>	202
SIMBOLISMUL	205
Simbolismul românesc	207
GEORGE BACOVIA	209
I. UNIVERSUL OPEREI BACOVIENE	209
II. TEMA ȘI VIZIUNEA DESPRE LUME ÎN <i>LACUSTRĂ</i>	210
III. PARALELĂ PRIVIND IPOSTAZELE EULUI LIRIC <i>(PLUMB și AMURG VIOLET)</i>	211

MODERNISMUL INTERBELIC	213
LUCIAN BLAGA	213
I. UNIVERSUL OPEREI LUI LUCIAN BLAGA	213
II. TEMA ȘI VIZIUNEA DESPRE LUME ÎN <i>EU NU STRIVESC COROLA</i>	221
TUDOR ARGHEZI	223
I. UNIVERSUL OPEREI LUI TUDOR ARGHEZI	223
II. TEMA ȘI VIZIUNEA DESPRE LUME ÎN <i>FLORI DE MUCIGAI</i>	231
III. PARALELĂ <i>PSALM</i> DE LUCIAN BLAGA – <i>PSALMII ARGHEZIENI</i>	233
ION BARBU	236
I. UNIVERSUL OPEREI LUI ION BARBU	236
II. TEMA ȘI VIZIUNEA DESPRE LUME ÎN <i>DIN CEAS, DEDUS</i>	241
TRADITIONALISMUL INTERBELIC	243
GÂNDIRISMUL	243
ION PILLAT	245
I. UNIVERSUL OPEREI LUI ION PILLAT	245
II. TEMA ȘI VIZIUNEA DESPRE LUME ÎN <i>ACI SOSI PE VREMURI</i>	249
NEOMODERNISMUL POSTBELIC	252
NICHITA STĂNESCU	254
I. UNIVERSUL OPEREI LUI NICHITA STĂNESCU	254
II. TEMA ȘI VIZIUNEA DESPRE LUME ÎN POEZIA <i>FRUNZĂ VERDE DE ALBASTRU</i>	256
POSTMODERNISMUL	259
BIBLIOGRAFIE CRITICĂ	263
EXAMENUL NAȚIONAL DE BACALAUREAT. Programa de examen pentru disciplina limba și literatura română	265

* Subiecte valabile pentru profilul umanist

POVESTEÀ LUI HARAP-ALB

de Ion Creangă

- I. UNIVERSUL OPEREI LUI ION CREANGĂ
- II. ELEMENTE DE BASM POPULAR
- III. ELEMENTE DE BASM CULT
- IV. CARACTERIZAREA PERSONAJULUI *HARAP-ALB*

I. UNIVERSUL OPEREI LUI ION CREANGĂ

Ion Creangă este unul dintre clasicii literaturii române (*clasic* în sensul de reprezentativ, nu prin apartenența la curentul literar numit *clasicism*), alături de Mihai Eminescu, I.L. Caragiale și Ioan Slavici, *Povestitorul* prin excelență, a căruia operă literară se conturează în genul epic.

Acesta transfigurează artistic „copilăria copilului universal” și lumea satului tradițional într-o viziune clasică, plină de umor, în *Amintiri din copilarie*.

În *povestiri* (Moș Ion Roată, Popa Duhu, *Povestea unui om leneș*, *Inul și cămeșa*, *Acul și barosul*), care sunt parabole despre condiția umană sau anecdotă istorice, autorul surprinde faptele din perspectivă anecdotică, criticând în subsidiar diferite defecte umane, remarcându-se astfel tendința moralizatoare.

Nuvelele precum Moș Nichifor Coțcariul valorifică şiretenia și volubilitatea populară într-un stil echivoc, care devine sursă a umorului.

În *basmele Povestea lui Harap-Alb*, *Povestea porcului*, *Dănilă Prepeleac*, *Povestea lui Stan Pătitul*, *Ivan Turbincă* sau în *poveștile Soacra cu trei nurori*, *Punguța cu doi bani*, *Capra cu trei iezi*, *Fata babei și fata moșneagului* se remarcă interferența realist-fantastică, o profundă viziune morală și caracterologică, umorul și oralitatea stilului.

II. ELEMENTE DE BASM POPULAR**Definiție:**

Basmul este specia genului epic în proză, aparținând literaturii populare, creație anonimă, orală, colectivă și sincretică, în care întâmplări realiste se împletește cu cele fantastice, punând în evidență personaje realiste sau înzestrate cu puteri supranaturale, ce reprezintă forțe ale binelui și ale răului aflate într-un conflict, din care ies întotdeauna învingătoare forțele binelui.

Caracteristicile operelor populare:

- **caracter oral** – creația se transmite prin viu grai, din generație în generație, circulând în variante;
- **caracter anonim** – nu mai este cunoscut numele creatorului;
- **caracter colectiv** – la finalizarea creației folclorice contribuie, de-a lungul timpului, mai mulți indivizi, care, preluând textul, îl îmbogățesc cu propria viziune artistică;
- **caracter sincretic** – la actualizarea creației populare contribuie mai multe arte: literatura, muzica, mimica și gestica etc.

Trăsăturile speciei basmului:

- creație epică în proză, de mari dimensiuni;
- formulele specifice: **formula inițială** („Cică a fost odată ca niciodată... într-o împărătie...”), care fixează cadrul spațio-temporal fabulos, introduce cititorul/asculătorul în universul fantastic și sugerează faptul că naratorul nu își asumă adevărul faptelor prezentate; **formula mediană** („Căci cuvântul din poveste înainte mult mai este...”), prin care se menține treză atenția auditorului; **formula finală** („Am încălecat pe-o să...”) care face trecerea de la lumea fabuloasă a basmului la lumea reală a cititorului;
- prezentarea unor **acțiuni fabuloase** (de exemplu, eroul se dă de trei ori peste cap și se transformă în stană de piatră, călătoarește de pe un tărâm pe celălalt, zmeul aruncă buzduganul cale de trei poște etc.);
- prezența unor **personaje realiste** (Făt-Frumos, fata de împărat) și **fantastice** (zmeii, calul năzdrăvan, pasărea măiastră);
- **forțe ale binelui** (Făt-Frumos...) și **ale răului** (zmeii...) aflate în **conflict**;
- obiecte cu atribute supranaturale (furca ce toarce singură, gresia care se transformă în munte, pieptănul care se transformă într-o pădure etc.);
- **cifre magice** (3, multiplii de 3, 7 etc.);
- prezența celor **două tărâmuri** (tărâmul „acesta”, al oamenilor, și tărâmul „celălalt”, al personajelor fantastice);
- **deznodământul fericit** care aduce triumful forțelor binelui;
- **motive literare specifice**: împăratul cu trei fii, lipsa (sau prejudiciul), interdicția, încălcarea interdicției, călătoria, probele, ajutoarele (adjuvanții), lupta, răsplătirea celor buni, pedepsirea celor răi, căsătoria;
- elemente de **vocabular popular**: cuvinte cu formă populară, expresii (locuțiuni) populare, regionalisme;
- elemente de **oralitate a stilului**: verbe și forme pronominale la persoana a II-a singular și plural, construcții în cazul vocativ, verbe la modul imperativ, interjecții, puncte de suspensie, exclamații și interrogații, proverbe și zicători, formele pronominale **-mi** și **-ti** în dativul etic și diminutivele (ca mărci ale afectivității), plăcerea enumerației etc.

1. Formulele specifice:

a. **Formula inițială:** „*Amu cică era odată într-o țară...*”

Chiar dacă este mai scurtă decât cea din basmul popular, lipsindu-i construcțiile apozitive ample, prin care este sugerat de obicei un timp fabulos, formula inițială conține coordonate specifice: **timpul**, un trecut nedeterminat (nu fabulos), sugerat de adverbul „*odată*” și de construcția „*Și apoi, pe vremurile acele, mai toate țările erau bântuite de războaie grozave, drumurile pe ape și pe uscat erau puțin cunoscute...*”; **spațiul**, într-o țară foarte îndepărtată: „*Tara în care împăratăea fratele cel mai mare era tocmai la o margine a pământului, și crăia istuialt la altă margine*”; **dubitativul** „*cică*” prin intermediul căruia naratorul sugerează că nu își asumă responsabilitatea pentru adevărul faptelor relatate.

Acestă formulă face posibilă ieșirea din realitate și pătrunderea în lumea ficțională și îl ajută pe cititor să accepte puternica convenție a basmului fantastic.

b. **Formula mediană:** „*Căci cuvântul din poveste înainte mult mai este*”, apare ca un element al ceremonialului narativ, prin intermediul căruia povestitorul sondează și încearcă să mențină treză atenția cititorului (ascultătorului).

c. **Formula finală** cuprinde motivul nunții și se află în relație de simetrie cu cea inițială, în sensul în care înlesnește trecerea înapoi, de la lumea ficțională la realitate. Acest lucru este posibil datorită prezenței naratorului la petrecere: „*un păcat de povestariu fără bani în buzunar*” și prelungirii ospățului până în zilele noastre: „*Și a ținut veselia ani întregi, și acum mai ține încă*”.

2. Acțiuni fabuloase: Harap-Alb dă foc aripiei de furnică și este ajutat să aleagă macul de nisip, Gerilă suflă și casa încălzită la incandescență se acoperă de promoroacă, Păsările se lătește de cuprinde Pământul în brațe sau se lungește până la Lună etc.

3. Personaje realiste: Harap-Alb, Spânul, Craiul, Împăratul Verde, dar și **înzestrate cu puteri supranaturale**: fata împăratului Roș se metamorfozează în pasăre, Sfânta Duminiță se transformă în babă, calul năzdrăvan vorbește și zboară „ca vântul și ca gândul”, cerbul fermecat este „solomonit”, are o piatră în frunte care omoară orice ființă, Ochilă are un singur ochi cu care, dacă este deschis, nu vede nimic, dar dacă este închis îl ajută să vadă în măruntaiele pământului etc.

4. Conflictul dintre forțele binelui, reprezentate de Harap-Alb, Craiul, Împăratul Verde, Sfânta Duminiță și cele ale răului, Spânul și împăratul Roș, din care ies învingătoare forțele binelui.

5. Obiecte și alte noțiuni cu atribute supranaturale: sabia și obrăzarul lui Statu-Palmă-Barbă-Cot, smicelele de măr, apa vie și apa moartă, munții care se bat în capete.

6. Cifra magică trei (și multiplii de trei): trei fii ai Craiului, trei verișoare, trei întâlniri ale lui Harap-Alb cu Spânul, trei smicele de măr dulce, trei probe la care Tânărul este supus de Spân, șase probe la care îl supune împăratul Roș, nouă adjuvanți.

7. Motive specifice

Ion Creangă pornește de la modele populare, reactualizând teme și motive de circulație universală de mare vechime. Cercetătorii operelor sale au găsit asemănări între *Capra cu trei iezi* și un motiv din fabulele lui La Fontaine, între *Soacra cu trei nuroi* și un basm armean, între *Punguța cu doi bani* și unele povești indiene, sau între *Povestea lui Harap-Alb* și *Omul fără barbă* a lui Emile Legrand, fără să fie însă vorba despre o legătură reală între aceste scrieri, pe care, cel mai probabil, Creangă nu le-a cunoscut.

În *Povestea lui Harap-Alb* apar motive care se regăsesc și în alte spații culturale:

- **motivul podului:** Craiul îi aşteaptă pe cei trei fi la pod, spațiu simbolic, de trecere între două lumi: cea cunoscută, familiară adolescentului, în care are protecția tatălui, și cea necunoscută, nouă, în care va fi obligat să se descurce singur.
- **motivul labirintului:** Pădurea în care „se închide calea și încep a i se încurca cărările” mezinului, sugerează ideea de spațiu labirintic, enigmatic. Termenul „labirint” provine din egipteanul „lope-ro-hunt” (palatul/tempelul de lângă lac). În jurul anului 1840 î.Hr. egiptenii ajung, în campaniile lor de cucerire, în valea de la sud de „marele lac” Birket Quarum, unde va lua naștere, pe o suprafață uriașă, zona templelor funerare ale faraonului Amenemhat al III-lea, în al cărei centru se întindea un labirint gigantic de 3000 de culoare care faceau legătura între cele 12 temple principale și numeroasele temple secundare. Mai târziu, cretanii vor prelua termenul și îl vor folosi pentru labirintul din Knossos. Regele Midas (Minos) creează un spațiu greu accesibil în care închide Minotaурul, făptura himerică pe jumătate om. De aici, ideea de inițiere, sinonimă cu găsirea drumului până în centrul labirintului, unde apare revelația tainei, încryptate pentru neinițiați. Fiul cel mic al craiului din textul lui Creangă pătrunde în pădure și acesta este începutul inițierii. El va „rătăci” prin labirintul procesului de maturizare, sub numele de Harap-Alb, până în momentul în care va muri și va înlătura ca inițiat, ca bărbat.
- **motivul fântânii – al coborârii în fântână** (în Infern): Pe de o parte, fântâna și implicit apa sunt simboluri ale setei de adevăr, ale apetitului pentru cunoaștere și, fără îndoială, fiul de cai pornește într-o călătorie întru descooperirea unui nou orizont geografic, dar și spiritual. Pe de altă parte, coborârea în fântână trimite la un alt motiv recurrent în literatură, cel al coborârii în Infern. Ghilgameș, regele sumerian, Eneas, din epopeea omonimă a latinului Vergilius, Heracle, semizeul grec, chiar și Iisus, Dumzeul întrupat, călătoresc pe tărâmul celor morți, în încercarea de a desluși tainele „lumii de dincolo” și de a învige moartea. Pentru Tânărul din basm, coborârea în fântână reprezintă o etapă a procesului de inițiere, o moarte și o înviere rituală: „moare” copilul protejat de familie și „învie” sluga, ucenicul, cel care va trebui să-și croiască propriul destin. De altfel, în toate ritualurile inițiatice ale confrerilor bărbătești, cel care aderă la „misterele” tagmei trebuie să se lepede de identitatea de până atunci.